

Pedagogisch beleidsplan BSO

 Westerbracht 15, 7823 CD Emmen

 0591-377475

 www.huizehopsasa.nl

 info@huizehopsasa.nl

Openingstijden:

Voorschoolse opvang van 6.30 tot 8.30 uur

Buitenschoolse opvang van 12.00 tot 18.30 uur

Aantal groepen:

1 BSO 4 t/m 12 jaar

1 combigroep KDV/BSO 0 t/m 12 jaar

Inhoud

Voorwoord	3
Inleiding	4
Toegankelijkheid	5
Doelstellingen Kinderdagverblijf Huize Hopsasa	5
Pedagogisch hoofddoel	5
Visie op ontwikkeling en opvoeding	6
Sociale ontwikkeling	7
De emotionele ontwikkeling	9
De motorische ontwikkeling	10
De cognitieve of verstandelijke ontwikkeling	11
Mentorschap	11
De groep	12
Dieet	15
3 uursregeling	15
Het vaste-gezichtencriterium	15
Vierogenbeleid in de kinderopvang	16
Ruil van dagen	17
Afname van extra dagdelen	18
De ruimte	18
Ziekte van het kind	19
Informatie naar de ouders	19
Vervoer van en naar school	19
Bijzondere activiteiten	19
Intern overleg	20
Oudercommissie	20
Bijlagen	21

Voorwoord

Voor u ligt het pedagogisch beleidsplan van BSO Huize Hopsasa.
Dit beleid geeft aan wat u in grote lijnen van de BSO kan verwachten.

Steeds meer ouders (lees ook: verzorgers) kiezen er voor om de opvoeding en verzorging van hun kinderen te combineren met werk en/of studie. BSO Huize Hopsasa biedt kinderen de mogelijkheid om in contact te komen met andere kinderen, na school, thuis, en bv. sport.

De kinderen die de BSO bezoeken, krijgen te maken met twee verschillende aspecten: De wereld van thuis en de wereld van ons kinderdagverblijf. Wij zijn dan ook medeverantwoordelijk voor de opvoeding en verzorging van de kinderen die door de ouders aan ons worden toevertrouwd. Om deze verantwoordelijkheid waar te kunnen maken, moet er worden gewerkt vanuit een duidelijke visie op ontwikkeling en opvoeding van kinderen. Deze visie staat verwoord in dit pedagogisch beleidsplan.

Het is van belang dat de ouders op de hoogte zijn van wat er op de BSO gebeurt en welke uitgangspunten en regels er gehanteerd worden.

Op de BSO worden de kinderen door meerdere professionele pedagogische medewerkers begeleid, die werken vanuit een pedagogisch beleid.
Dit pedagogisch beleid maakt het opvoedkundig werken binnen de BSO zichtbaar en toetsbaar.

Inleiding

Huize Hopsasa beschikt over een BSO met 1 verticale stamgroep in de leeftijd van 4 t/m 12 genaamd BSO ZOOperstar en een verticale combigroep KDV/BSO in de leeftijd van 0 t/m 12 jaar genaamd de Boomhut.

De belangrijkste taak van de leid(st)ers is het verzorgen, opvoeden van - en begeleiden van kinderen.

De werkwijze die we met z'n allen hebben ontwikkeld, willen wij vastleggen om de volgende redenen:

- ◇ - We vinden het belangrijk dat onze werkwijze eenduidig en duidelijk is.
- ◇ - We willen naar buiten toe duidelijk maken wat onze manier van werken met de kinderen is.
- ◇ - Ouders en toekomstige ouders weten op deze manier hoe wij met de kinderen omgaan.
- ◇ - Het pedagogisch beleidsplan biedt een leidraad en houvast aan de leiding bij het dagelijks werken met de kinderen.

Op de BSO worden de kinderen opgevoed in groepsverband. Onze visie op ontwikkeling en opvoeding en ons pedagogisch hoofddoel staan in het volgende hoofdstuk beschreven. Vervolgens beschrijven wij de uitgangspunten met betrekking tot ontwikkeling van kinderen en ons pedagogisch handelen.

Bij de ontwikkeling van kinderen gaan wij uit van de volgende ontwikkelingsgebieden:

- ◇ - sociale ontwikkeling.
- ◇ - motorische ontwikkeling.
- ◇ - emotionele ontwikkeling.
- ◇ - cognitieve ontwikkeling.

Soms hebben wij een keuze gemaakt om een uitgangspunt onder één van de ontwikkelingsgebieden onder te brengen, wetende dat het ook bij een ander had kunnen staan. Wij zien de verschillende ontwikkelingsgebieden dan ook niet als los staande elementen maar als één geheel.

Het streven van de leid(st)ers is, dat elk kind groeit naar de bewustwording van zijn of haar persoonlijkheid, zich respectvol kan opstellen, de normen en waarden kent en in staat is zich te handhaven in de maatschappij op een manier waar hij of zij gelukkig en tevreden mee is. Dit pedagogisch beleid geeft de leid(st)ers een steun in de rug bij het uitvoeren van hun taak.

Door middel van dit pedagogisch beleid willen wij de kwaliteit hoog houden. Voor veranderingen blijven wij open staan. Omdat opvoedkundige inzichten blijven veranderen, is het goed om kritisch te kijken naar ons eigen gedrag ten opzichte van de kinderen.

Toegankelijkheid

Bij BSO Huize Hopsasa is veel bespreekbaar, betreffende de opvang en verzorging van de kinderen. Afgezien van officiële feestdagen is de BSO het gehele jaar open.

Doelstellingen van BSO Huize Hopsasa

BSO Huize Hopsasa heeft als doel het aanbieden van persoonlijke en kwalitatief goede en verantwoorde opvang voor kinderen van 4 t/m 12 jaar. Wij streven er naar om een betrouwbare, sfeervolle, rustige en gezellige opvang te bieden. Een opvang waar de kinderen met plezier naar toe gaan en waar de ouders hun kinderen met een gerust hart achterlaten, nadat ze een intensieve dag op school hebben gehad, maar ook in de vakanties.

Pedagogisch hoofddoel

Ons pedagogisch hoofddoel is dat kinderen zich in hun eigen tempo, spelenderwijs ontwikkelen tot evenwichtige mensen.

Kinderen maken steeds andere fases door. Voor de BSO kinderen geldt dat zij zichzelf kunnen blijven ontwikkelen, spelen (samen, maar ook individueel). Daarnaast blijft er ook genoeg aandacht voor de individuele behoeften, die men nodig heeft na bijvoorbeeld een intensieve dag op school. Dit gebeurt steeds onder het toeziend oog van de leid(st)er, die inspringt op de zeker- en onzekerheden van het kind, in een omgeving waarin wij veiligheid en vertrouwen geven.

Wij stimuleren het kind tot het nemen van initiatieven, om op te komen voor zichzelf, om contacten te leggen, zodat het later als een gelukkig en zelfstandig mens in de wereld zal staan. Ook geven wij de kinderen de kans om zich normen en waarden van een samenleving eigen te maken door o.a.:

- ◇ - Te leren wat wel en niet mag.
- ◇ - Trachten op 1 lijn te blijven met ouders
- ◇ - Accenten leggen in de omgang met spullen van een ander
- ◇ - Het leren respectvol omgaan met dingen om je heen
- ◇ - Bewust maken van de overeenkomsten en verschillen tussen verschillende culturen.

Visie op ontwikkeling en opvoeding

Visie op ontwikkeling

Elk kind is uniek en vraagt om een eigen benadering. De ontwikkeling van ieder kind wordt bepaald door aanleg en milieu. Als het kind zich veilig voelt, staat het open voor prikkels van buitenaf en gaat op onderzoek uit. Spelenderwijs zal het de omgeving gaan ontdekken.

In de leeftijdsfase van 4 t/m 12 jaar maakt het kind een grote ontwikkeling door. Soms lijkt het wel of alles vanzelf gaat, maar ieder kind heeft iemand nodig die hem help in de lange weg naar volwassenheid. Het kind krijgt de mogelijkheid en ruimte om zich te ontwikkelen tot een zelfstandig, creatief en kritisch persoon, zowel in groepsverband als individueel.

Wij streven ernaar een opvoedsituatie buiten schooltijden te bieden die aanvullend is aan de opvoedsituatie thuis.

Doordat het speciaal ingericht is voor de kinderen biedt het andere mogelijkheden dan de thuissituatie. Ieder kind wordt onvoorwaardelijk geaccepteerd waardoor het zich veilig en geborgen voelt om zich te uiten zoals het is. Hierbij wordt mondeling of lichamelijk geweld gecorrigeerd en gevoelens serieus genomen.

Spelen

De kinderen krijgen een veelheid van speelgoed aangereikt en voor elke ontwikkelingsfase is er spelmateriaal aanwezig. Elk kind krijgt de mogelijkheid geboden zich te ontwikkelen. Zelfstandigheid en zelfredzaamheid van de kinderen wordt gestimuleerd. De kinderen spelen zelfstandig of samen onder toezicht van de leid(st)er en evt. hulp en begeleiding indien hier behoefte voor is. De kinderen worden dan gestimuleerd om samen te spelen met het gewenste speelgoed, waarbij complimenten het proces ook stimuleren.

Daarnaast is er de gelegenheid om met elkaars speelgoed op ontdekking te gaan. Evt. met behulp van de leid(st)er worden zij in de gelegenheid gesteld van dit speelgoed gebruik te maken.

Het gaat in de BSO om kinderen waarvan het de mogelijkheid krijgt om te ontdekken wat en hoe de (on)mogelijkheden in de omgang met anderen zijn, zich te ontwikkelen op hun eigen tempo, samen of individueel te kunnen spelen.

Samen dingen doen

Door samen dingen te doen stimuleren wij de kinderen in hun ontwikkeling. Voorbeelden hiervan zijn:

Samen eten:

- De tafel wordt gezamenlijk gedekt en iedereen smeert zijn eigen boterham. Waar nodig is wordt er geholpen en geleerd hoe het moet.

Activiteiten:

- Bij knutselactiviteiten laten wij kinderen zoveel mogelijk alles zelf te doen. Knippen, plakken, verven etc. Samen met de kinderen bedenken wij leuke activiteiten en voeren het gezamenlijk uit. Conflicten:
 - Wanneer er conflicten zijn tussen kinderen lossen wij samen met de kinderen het probleem op. Stel een kind speelt met een auto en een ander kind pakt de auto af. Er ontstaat nu een conflict. Samen met het kind proberen wij een oplossing te bedenken waardoor het conflict opgelost wordt. Samen met het kind komen wij dan tot de oplossing om nog een auto erbij te pakken. Hierbij laten we het kind eerst zelf nadenken over een goede oplossing.

Kinderen zijn vaak gericht op gewoontes en vinden de vaste momenten van samen dingen doen ook op deze leeftijd nog steeds belangrijk. Hier wordt actief op ingespeeld. Er worden veel dingen samen gedaan. De kinderen worden betrokken bij evt. activiteiten, waar hun interesses liggen bij bv, knutselen, zingen, spellen etc. Hierin kunnen de grotere kinderen ook vaak iets betekenen voor de wat jongere kinderen een voorbeeldrol zijn. Belangstelling en enthousiasme zijn van groot belang bij samen dingen doen. De maaltijden zijn een belangrijk hoogtepunt van de dag. Eerst handen wassen , en dan met zijn allen aan tafel om gezamenlijk te eten.

Ook wordt altijd gezamenlijk het spel- en speelmateriaal opgeruimd vanuit het idee dat de kinderen zich blijven realiseren dat dingen niet vanzelf gebeuren. In zekere mate wordt een wijze van discipline aangeleerd.

Visie op opvoeding:

Wij proberen de ontwikkeling van het kind te stimuleren en te begeleiden. Hierbij houden we rekening met het niveau en het tempo van elk individueel kind. Dit doen we zowel in groepsverband als individueel. Geborgenheid en veiligheid zijn voorwaarden daarvoor. Onze basishouding wordt gekenmerkt door warmte en aandacht voor elk kind. Het kind moet voelen dat het welkom is bij Huize Hopsasa. We creëren situaties die ervoor zorgen dat het kind zich prettig voelt, vertrouwen krijgt in zich zelf en in anderen door:

- ◇ - de inrichting van de ruimte
- ◇ - de indeling van tijd en een afwisselend aanbod van activiteiten
- ◇ - zorg voor sfeer in de groep
- ◇ - warme aandacht van de leiding voor het kind

Sociale ontwikkeling

Onder sociale ontwikkeling verstaan we het proces waarin het kind leert omgaan met andere kinderen en volwassenen, zowel individueel als in groepsverband. Vanaf de geboorte is het kind sociaal gericht. Het is onze taak om dit, in aanleg aanwezig, sociaal gevoel te stimuleren tot ontwikkeling. Het kind leert zorg dragen voor zichzelf en anderen in zijn omgeving, waardoor het meer en meer een eigen verantwoordelijkheid kan dragen.

Uitgangspunten.

A. Kinderen komen veel in contact met elkaar en met de leid(st)ers. Door de andere kinderen en leidsters regelmatig tegen te komen, leren zij rekening te houden met elkaar, nieuwe ervaringen op te doen en samen plezier te maken. Door middel van deze contacten leren zij de anderen en zichzelf kennen.

Een ander voorbeeld is een kind dat het speelgoed moet delen met anderen. Soms gaat dit vanzelf en soms is dit lastig voor ze. Door onderling contact met de andere kinderen en de leid(st)ers ontdekken ze dat ze af en toe even moeten wachten voor zij aan de beurt zijn. In contact blijven met elkaar is dus van groot belang.

B. Naarmate kinderen ouder worden doen we een beroep op gezamenlijkheid. Ze hebben in de eerste 4 jaar al geleerd dat ze niet alleen zijn, ze spelen met elkaar, eten samen en houden rekening met elkaar. Ze hebben gemerkt dat het leuk kan zijn om bij een groepje te horen en dat het gezellig is bv samen aan tafel te zitten. Ze ondernemen zelf stappen tot zelfstandigheid en daarnaast stimuleren wij hen daarin, rekening houdend met de leeftijd, het tempo en de interesse van het kind. Gedurende de opvangtijd worden de kinderen constant aangesproken met hun naam. Zo weten ze ook van elkaar wie er wel en niet zijn. En kan het groepsgebeuren worden gestimuleerd.

C. Kinderen hebben al vroeg te maken met verschillende waarden en normen. In hun opvoeding thuiskrijgt een kind waarden en normen mee. Dit geeft het kind duidelijkheid en houvast, omdat het steeds meer van de wereld leert begrijpen. Wanneer een kind op de BSO komt, kan het zijn dat het misschien met andere waarden en normen in aanraking komt. Kinderen staan over het algemeen open voor nieuwe dingen en nemen gehanteerde waarden en normen over.

Eerlijkheid, verdraagzaamheid, respect hebben voor elkaar en de omgeving zijn een aantal van de waarden en normen die wij kinderen willen meegeven. Dit laten wij zien door in conflictsituaties op het niveau van het kind, met het kind te gaan praten.

Uitleg te geven over hetgeen anders kan. Bijvoorbeeld, het afpakken van elkaars speelgoed. Kind 1 speelt met speelgoed en kind 2 pakt het zonder te vragen af. Wij zullen op zo'n moment, op het niveau van de kinderen uitleggen dat het netjes en fatsoenlijk is dat kind 2 eerst vraagt aan kind 1 of zij ook met speelgoed mag spelen. Hiermee toon je respect voor de ander. Ook zullen we uitleggen dat als kind 1 dit niet wil, kind 2 eerst met iets anders kan gaan spelen, om eventueel later van speelgoed te ruilen. Kind 1 krijgt hier de ruimte om ook nee te zeggen. Kind 2 leert hiermee verdraagzaam om te gaan.

D. Ieder kind is uniek, met zijn eigen karakter, gewoontes en eigenaardigheden. Wij houden rekening met het temperament van het kind en passen ons handelen daar op aan. Daar waar het ene kind uitbundig reageert, zal een ander zich stilletjes op de achtergrond houden. Doordat wij de kinderen in hun reacties leren kennen, kunnen wij op een adequate manier op hen reageren. Voorop staat dat ze mogen zijn wie ze zijn. Op het moment dat wij denken dat een kind moeite heeft om zich

veilig te voelen, zullen wij hier extra aandacht aan besteden. Vanuit veiligheid zullen kinderen hun eigenheid ontplooien.

E. Door positief gedrag bij kinderen te bevestigen en negatief gedrag te corrigeren geven wij grenzen aan wat kan en wat niet kan. Door positief gedrag te stimuleren en aan te moedigen willen we zoveel mogelijk het corrigeren beperken.

We laten een kind zien waarom iets niet mag. Indien het nodig is om te corrigeren, wijzen we het gedrag af en niet het kind. Voorop gesteld dat het voor het kind kort en duidelijk is en het een verband kan leggen tussen oorzaak en gevolg. In de praktijk zien we vaak dat kinderen elkaar corrigeren.

Kinderen begrijpen vaak goed wat kan en wat niet kan. Als een kind na herhaaldelijke waarschuwingen zijn gedrag niet om kan buigen, zetten we het even apart in dezelfde ruimte. Als er daarna over gepraat is met het kind, gaat het weer spelen.

F. Kinderen leren spelenderwijs de wereld ontdekken. Op het eerste gezicht lijkt het spel een tijdverdrijf. Spelen is echter meer, het is een belangrijke activiteit waarmee het kind op een prettige manier vertrouwd raakt met zichzelf en zijn omgeving. We laten kinderen over het algemeen vrij; Lekker onbezorgd spelen is voor ieder kind het meest fijne wat er is. Soms is het nodig om te sturen, het kind kennis te laten maken met andere mogelijkheden of in het belang van het groepsgebeuren.

We bieden gerichte activiteiten aan. Kinderen zijn vrij om hier aan deel te nemen. Meestal vinden ze het plezierig om samen bezig te zijn. Deze activiteiten zijn divers van aard: knutselen, spelen, bewegingsspelletjes, fantasiespelletjes, uitstapjes of liedjes zingen.

De emotionele ontwikkeling.

De emotionele ontwikkeling is het proces waarbij het kind leert om te gaan met zijn of haar gevoelens. We respecteren de verschillende emoties. Kinderen tonen open hun emoties zoals verdriet, pijn, angst, geluk, plezier, etc. Zij willen ons door het uiten hiervan altijd wat zeggen.

Uitgangspunten:

A. We nemen de verschillende emoties van kinderen serieus. Kinderen hebben altijd een reden om te huilen, zich angstig te voelen of om blijdschap te tonen. Wij vinden het dan ook heel belangrijk om ons in te leven in deze verschillende emoties.

Sommige kinderen kunnen (vooral in het begin) wat moeite hebben met het verblijven op de BSO. Daarom bieden we indien gewenst een wenperiode aan. Het beleid aan ouders is om nooit stiekem te vertrekken maar duidelijk afscheid te nemen. Het kind mag verdrietig zijn, en de leid(st)er legt uit dat papa of mama straks echt terug komt. Ze troost en probeert het kind af te leiden.

B. Kinderen mogen altijd hun emoties tonen, maar er zijn grenzen wanneer zichzelf of anderen in het gedrang komen. Zij mogen zichzelf of anderen geen pijn doen of spullen kapot maken. Als een kind een ander b.v. slaat dan grijpen we in en leggen we uit aan het kind wat het effect is van zijn slaan en dat het geslagen kind nu pijn heeft. Deze laatste wordt als eerste getroost. We ronden het samen af en dan kunnen ze beiden weer hun gang gaan.

C. Kinderen ontwikkelen hun gevoel van eigenwaarde vanuit veiligheid en geborgenheid. Zij zullen gaandeweg steeds meer gaan ondernemen en zullen positieve ervaringen opdoen, zowel alleen als samen met anderen. Het kind leert hierdoor zichzelf kennen en waarderen. Door het kind positief te benaderen, stimuleren wij het om nieuwe ervaringen op te doen of om iets nogmaals te proberen.

Door de kinderen de dingen zoveel mogelijk zelf te laten doen; o.a. ruzies c.q. problemen oplossen, meehelpen activiteiten voorbereiden, opruimen, en activiteiten uitzoeken, leren kinderen hun eigen mogelijkheden kennen en uitbreiden, waarmee het gevoel van eigenwaarde vergroot wordt.

D. Door met andere kinderen en volwassenen om te gaan, leert het kind vertrouwen te hebben in anderen. Door duidelijk te zijn naar kinderen en onze afspraken en beloftes na te komen, weten zij wat ze aan ons hebben.

E. De wenperiode op de BSO is één van de belangrijkste momenten voor het kind. Deze periode geeft de eerste indruk van het dagelijks reilen en zeilen. Voor veel kinderen is dit een nieuw contact met vreemde volwassenen en met andere kinderen. Wij besteden hier veel aandacht aan zodat het kind vertrouwd raakt met de nieuwe omgeving en vertrouwen krijgt in de leiding. De leiding gaat een band aan met de kinderen in deze periode.

De motorische ontwikkeling.

Onder de motorische ontwikkeling verstaan we de groei van het lichaam en ontwikkeling van de fijne en grove motoriek. Het kind leert om te gaan met de mogelijkheden en onmogelijkheden van zijn lichaam.

De motorische ontwikkeling onderscheiden we in:

◇ - grove motoriek (klimmen, klauteren, springen, rennen, fietsen etc.)

◇ - fijne motoriek (tekenen, plakken, knippen, verven etc.)

Uitgangspunten:

A. De motorische ontwikkeling gaat deels vanzelf en spelenderwijs. De leid(st)er biedt een variatie aan bewegingsactiviteiten aan en stimuleert hiermee de lichamelijke ontwikkeling van de kinderen. De activiteiten bieden de kinderen de mogelijkheid hun grenzen te verleggen en zich optimaal te ontwikkelen en te ontplooiën.

B. In de leeftijd van 4 t/m 12 jaar krijgt het kind steeds meer beheersing over zijn eigen coördinatie en krijgt meer bedrevenheid in de fijne motoriek. Wij bieden kinderen materiaal aan, passend bij hun mogelijkheden.

Dit geldt o.a. voor de ontwikkelingsmaterialen (puzzels) en constructiespelen (lego). De leid(st)er stimuleert en priist voortdurend.

C. Met tekenen, prikken, plakken, knippen, verven etc. oefent het kind de fijne motoriek. Het kind wordt gestimuleerd om de materialen op de juiste manier te hanteren. Het plezier hebben in activiteiten is de belangrijkste drijfveer. Dit geldt natuurlijk voor alle ontwikkelingsgebieden.

De cognitieve of verstandelijke ontwikkeling.

Onder cognitieve ontwikkeling verstaan we de ontwikkeling van het denken en praten. Hiermee bedoelen we: het opnemen van kennis en met die kennis iets doen, ermee werken en daardoor inzicht krijgen.

Er zijn regelmatig nieuwe en verrassende activiteiten, en kinderen kunnen hun eigen mogelijkheden en die van het materiaal ontdekken.

Naarmate de kinderen ouder worden, krijgt het betere uitspraak, een rijkere woordenschat en maakt het steeds uitgebreidere zinnen. De BSO kan hieraan een bijdrage leveren door o.a. voor te lezen en zelf te laten voorlezen. Er worden spelletjes gedaan, met begrippen en er wordt vele met de kinderen gepraat. Er zijn boeken en strips aanwezig voor elke leeftijdsgroep.

Mentorschap

Bij Huize Hopsasa word er aan ieder kind een mentor toegewezen. De mentor is één van onze pedagogisch medewerkers die werkt op de groep van het kind. De mentor is het aanspreekpunt voor u als ouder(s) om de ontwikkeling en het welbevinden van het kind mee te bespreken. In de BSO is de mentor ook het aanspreekpunt voor het kind zelf.

Een mentor aanwijzen:

Om de ontwikkeling van het kind te kunnen volgen, is het van belang dat de mentor het kind echt kent. Daarom is de mentor direct betrokken bij de opvang en ontwikkeling van het kind. De mentor is één van de pedagogisch medewerkers van de groep waar het kind geplaatst is. U zal op de hoogte gebracht worden wie de mentor van het kind is. Eventueel vervult de mentor ook een rol in het contact met andere professionals (indien toestemming van ouders).

Individuele behoeftes van het kind:

Door het volgen van de ontwikkeling van het kind sluiten de pedagogisch medewerkers aan op de individuele behoeften van het kind

Tevens kan er door overleg met ouders worden afgestemd aan de wensen en behoeften van het kind tegemoet kan worden gekomen.

De combinatie van ontwikkelingsgericht werken en de inzet van de mentor maakt dat belangrijke ontwikkelingsstappen en mogelijke achterstanden, worden gevolgd en indien nodig tijdig gesignaleerd.

Op de BSO kan er na aanvraag van de ouders of leidsters een tien minuten gesprek worden ingepland.

Wij observeren aan de hand van observatielijsten. Een voorbeeld van de observatielijst vind u in de bijlage observatielijst. Deze worden twee keer in het jaar bijgehouden en waar nodig vaker. Aan de hand van deze lijsten kunnen we makkelijk de veranderingen van het kind bijhouden.

Bij “zorgelijke” veranderingen in de ontwikkeling van het kind, bv taalachterstand, driftbuien, niet goed kunnen samenspelen etc., kan er met toestemming van ouder een gesprek samen met de ouder aangegaan worden met iemand van buitenaf.

Wij hebben een samenwerking met Yorneo en deze mensen kunnen helpen bij het zoeken naar de beste oplossingen en instanties.

Yorneo komt 2 keer per jaar een algemene observatie doen. Bij veranderingen van ontwikkeling komen ze op aanvraag vaker.

Ouders hebben hier een toestemmingsformulier voor getekend.

De groep

Binnen de BSO van Huize Hopsasa vindt de opvang plaats in 1 verticale BSO groep in de leeftijd van 4 t/m 12 (BSO Zooperstar) met een opvangcapaciteit van 25 kinderen. De kinderen hebben de beschikking over twee lokalen en aangrenzend een enorme speelhal.

De combigroep KDV/BSO 0 t/m 12 jaar (De Boomhut) heeft een opvangcapaciteit van maximaal 16 kinderen.

Op sommige dagen dat BSO kinderen om 12:00 vrij zijn of op dagen dat ze geen school hebben, worden deze kinderen in de combigroep opgevangen tot de BSO open gaat. Hierbij hanteren wij de BKR regels conform de wet.

Soms komt het voor dat de bezetting zo minimaal is, minder dan 4 kinderen, dat de groepen worden samengevoegd met het kinderdagverblijf.

Ook in de vakantieperiode kan dit voorkomen.

Tevens kan het voorkomen dat de groepen aan het begin en eind van de dag worden samengevoegd.

Ook bij calamiteiten, denk aan ziekte, sluitingsdagen van school buiten de officiële vakantiedagen en verlof, kan het voorkomen dat kinderen in het KDV geplaatst worden , indien bij ziekte zullen wij er alles aan doen om vervangen te regelen. Op de dag van de ziekmelding van een leidster kan het voor komen dat de kind-ratio tijdelijk niet gewaarborgd kan worden tot we een vervangende leidster hebben gevonden, ook wordt er gekeken of de leidster bekend is met uw kind(eren). In uiterste geval zal er een leidster van het KDV op de groep geplaatst worden.

Het minimaal aantal in te zetten beroepskrachten in relatie tot het aantal aanwezige kinderen in een basisgroep wordt bepaald op basis van tabel 2 (conform artikel 16, tweede lid, van dit besluit). De voorwaarden met betrekking tot de maximale grootte van een basisgroep zijn in tabel 2 verwerkt (conform artikel 18, tweede lid, van dit besluit).

Tabel 2. Berekening van het minimaal aantal in te zetten beroepskrachten en de maximale groepsgrootte bij groepen in de buitenschoolse opvang

Leeftijd kinderen	Minimaal aantal beroepskrachten	Maximaal aantal kinderen	Minimaal aantal beroepskrachten	Maximaal aantal kinderen	Minimaal aantal beroepskrachten	Maximaal aantal kinderen
4 tot 7	1	10	2	20	----	----
7 tot de leeftijd waarop het basisonderwijs eindigt	1	12	2	24	3	30
4 tot de leeftijd waarop het basisonderwijs eindigt	1	11 ¹	2	22 ²	----	----

¹ Waarvan maximaal negen kinderen van 4 tot 7 jaar.

² Waarvan maximaal achttien kinderen van 4 tot 7 jaar.

Combinatiegroepen dagopvang/ buitenschoolse opvang

Het minimaal aantal in te zetten beroepskrachten in relatie tot het aantal aanwezige kinderen in een combinatiegroep dagopvang/buitenschoolse opvang of peuterspeelzaalwerk/buitenschoolse opvang wordt bepaald op basis van tabel 1 waarbij een kind van 4 jaar tot de leeftijd waarop het basisonderwijs eindigt, wordt beschouwd als een kind van 3 tot 4 jaar.

	Leeftijd kinderen	Minimaal aantal beroepskrachten	Maximaal aantal kinderen	Minimaal aantal beroepskrachten	Maximaal aantal kinderen	Minimaal aantal beroepskrachten	Maximaal aantal kinderen	Minimaal aantal beroepskrachten	Maximaal aantal kinderen
Groepen alle kinderen één leeftijd	0 tot 1	1	3	2	6	3	9	4	12
	1 tot 2	1	5	2	10	3	15	4	16
	2 tot 3	1	8	2	16	----	----	----	----
	3 tot 4	1	8	2	16	----	----	----	----
Gemengde leeftijdsgroepen	0 tot 2	1	4	2	8	3	14 ¹	4	16 ¹
	0 tot 3	1	5	2	10	3	13 ¹ / 14 ⁴ / 15 ²	4	16 ¹
	0 tot 4	1	5	2	12	3	14 ¹ / 15 ³ / 16 ²	4	16 ¹
	1 tot 3	1	6	2	11	3	16	----	----
	1 tot 4	1	7	2	13	3	16	----	----
	2 tot 4	1	8	2	16	----	----	----	----

¹ Waarvan maximaal acht kinderen van 0 tot 1 jaar.

² Waarvan maximaal drie kinderen van 0 tot 1 jaar.

³ Waarvan maximaal vijf kinderen van 0 tot 1 jaar.

⁴ Waarvan maximaal vier kinderen van 0 tot 1 jaar.

Wij hebben een vast team en 2 vaste invalkrachten. Op die manier creëren wij een team met vertrouwde gezichten voor zowel ouders als de kinderen.

In verband met een lage bezetting, minder dan 4 kinderen op sommige dagen, op zowel het KDV als de BSO bestaat de mogelijkheid dat deze groepen worden samengevoegd. U wordt hiervan bij aanmelding op de hoogte gesteld en schriftelijk om toestemming gevraagd.

Daarin maken wij ook nog de keuze of de samenstelling niet in het nadeel komt van de ontwikkeling van Uw kind(eren).

BSO Dagindeling

12:00 - 12:30 uur: binnenkomst
12:30 – 13:00 uur: broodmaaltijd
14:30 - 15:45 uur: binnenkomst / vrij spelen
15:45 - 16:00 uur: fruit eten / cracker met drinken
16:00 - 17:15 uur: groepsactiviteiten / vrij spelen
17:15 – 17:30 uur: gezamenlijk opruimen
17:30 – 17:45 uur: drinken/knabbel
17:45 – 18:30 uur: rustig spel

Bij een vakantiedag

06:30 - 10:00 uur: groepsactiviteiten / vrij spelen
10:00 - 10:30 uur: fruit eten / drinken
10:30 - 12:00 uur: groepsactiviteiten / vrij spelen
12:00 - 13:00 uur: broodmaaltijd met melk
13:00 - 15:00 uur: groepsactiviteiten / vrij spelen
15:00 - 15:30 uur: cracker, koekje en drinken
15:30 – 17:15 uur: groepsactiviteiten/ vrij spelen
17:15 – 17:30 uur: gezamenlijk opruimen
17:30 – 17:45 uur: drinken/knabbel
17:45 – 18:30 uur: rustig spel

Na een eetmoment worden de gezichten en de handen gewassen (voor ieder kind een eigen washand/ doekje).

Dieet

Als kinderen een dieet hebben wordt hier uiteraard rekening mee gehouden. De speciale voeding wordt aangeschaft bij Huize Hopsasa of wordt meegebracht van huis. Dit wordt in onderling overleg geregeld.

3 uursregeling.

Bij minimaal tien uur aaneengesloten opvang kan er worden afgeweken van de beroepskracht-kindratio. Gedurende maximaal 3 uur per dag. Deze uren hoeven niet aaneengesloten te zijn. Er kunnen tijdens die uren minder pedagogisch medewerkers worden ingezet. Voor de BSO geldt dit dus alleen in de vakantie of op vrije dagen.

Op schooldagen mag er op de BSO voor en na schooltijden op vrije middagen maximaal een half uur per dag minder pedagogisch medewerkers worden ingezet.

De uren waarbij dit op de BSO van Huize Hopsasa zou kunnen plaatsvinden zijn: Maandag t/m vrijdag tussen 14:45 en 15:15 tenzij er gebruik gemaakt wordt van de combi groep de Boomhut, dan gelden de 3 uursregeling van het KDV.

In de vakantie en op vrije dagen zal hiervoor dezelfde tijden gehanteerd worden als op het KDV dit zijn:

's morgens tussen 7:30 en 8:00

's middags tussen 12.00 en 14.00.

's avonds tussen 17.00 en 17.30.

Het vaste-gezichten criterium

Een vaste, vertrouwde pedagogisch medewerker biedt emotionele veiligheid aan een kind. Dus als het kind aanwezig is, werkt er die dag minimaal 1 vast gezicht van het kind op de groep. De medewerker weet hoe het kind zich ontwikkelt, waar het behoefte aan heeft en waar het gestrest van raakt. De vaste gezichten mogen niet te vaak wisselen. Daarom geldt:

- Zijn er 1 of 2 pedagogisch medewerkers vereist bij een groep volgens de BKR? Dan zijn er maximaal 2 vaste gezichten per baby. Voor kinderen van 1 jaar en ouder maximaal 3.
- Bij 3 of meer pedagogisch medewerkers zijn er maximaal 3 vaste gezichten per baby. Voor kinderen van 1 jaar of ouder maximaal 4.

Ingeval van een calamiteiten zoals bijvoorbeeld ziekte en/of verlof kan het zijn dat wij genoodzaakt zijn om van het vaste-gezichten criterium af te wijken.

Bij langdurige afwezigheid van een vast gezicht (denk aan vakantie of ziekte) zal er tijdelijk een nieuw vast gezicht toegekend worden. Wanneer er op de dag zelf een ziekmelding van een vast gezicht komt, dan zullen wij gaan kijken of we de tweede of derde vaste gezicht op de groep kunnen plaatsen, of het kind in de groep plaatsten daar waar het vaste gezicht op dat moment aan het werk is.

In het uiterste geval als beide niet mogelijk is, kunnen wij niet anders dan een extra gezicht voor die dag toe te kennen. Uiteraard worden ouders hiervan op de hoogte gebracht.

Vierogenbeleid in de kinderopvang

In het voorjaar van 2011 is het rapport Gunning verschenen. In dit rapport staan aanbevelingen voor organisaties die betrokken zijn bij de kinderopvang en ook voor de kinderopvangorganisaties zelf. De aanbevelingen zijn gericht op acties die er aan bijdragen drempels te verhogen die helpen voorkomen dat er ongewenste situaties kunnen voorkomen.

Drempels verhogen om ongewenste situaties te voorkomen kan op meerdere manieren. Situaties waarin medewerkers voorspelbaar lang alleen zijn met kinderen bieden een lage drempel. Het is zaak voor die situaties de drempel te verhogen. Dit kan op meerdere manieren. Hier volgt een beschrijving van hoe wij bij onze locatie drempels verhogen om eventuele ongewenste situaties te voorkomen.

Ons gebouw is niet geheel open, wij hebben maar beperkt glas in wanden en onze verschoonunits zijn geplaatst op de groep en niet voor gezamenlijk gebruik. Wij werken daarom met een opendeurenbeleid waarbij de deuren naar de groepen altijd open zijn en leidsters ongemerkt binnen kunnen lopen.

Bij de inrichting maken we gebruik van verschillende hoeken. Dat is belangrijk voor kinderen en komt voort uit het ontwikkelingsgericht werken. Kinderen kunnen in die hoeken spelen en ontdekken. Ook kunnen zij divers spel afwisselen en juist de rust of de drukte opzoeken. Bij de inrichting houden we rekening met overzicht en zichtbaarheid. De scheidingen bestaan uit laag meubilair.

We zorgen dat het zicht van buiten de groep niet wordt belemmerd om een open sfeer te behouden. Ook bij het maken van een raamschilderingen en het ophangen van diverse zaken houden wij hier rekening mee.

Op rustige momenten in de groepen of het hele kinderdagverblijf voegen wij bij voorkeur groepen samen. Niet alleen vanuit pedagogisch oogpunt maar ook in verband met het vier ogen-beleid. Een voorbeeld hiervan is aan het begin en het eind van de dag, tijdens vakanties of bij lage bezetting van de groepen.

Op deze manier beperken we de momenten dat medewerkers voorspelbaar lang alleen zijn met kinderen. Bij dit samenvoegen kan er bewust gekozen worden om gebruik te maken van ruimtes die de zichtbaarheid verhogen, bijvoorbeeld de hal. Tijdens pauzes wordt er samengewerkt met naast elkaar gelegen groepen. Vanzelfsprekend is de inzet van ons personeel conform de Wet Kinderopvang.

Gesloten deuren, vaste structuren, alles volgens regel en afspraak maakt van elke groep een eiland. Binnen onze locatie wordt er nadrukkelijk gewerkt aan een open sfeer. Samen werken met elkaar wordt gestimuleerd, ook over groepen heen. Dat kan op allerlei gebied. Bijvoorbeeld als het op de ene groep drukker is dan op de andere. Of door kinderen uit te nodigen om deel te nemen aan een activiteit op de andere groep of in een andere ruimte. Door het stimuleren van samenwerken wordt overleg met elkaar en het geven van feedback gestimuleerd en is bij elkaar binnenlopen heel gewoon.

Juist omdat dit niet op geplande momenten gebeurt en dus onvoorspelbaar is draagt dit bij aan het omwerpen van drempels. Dit is zeer belangrijk bij het verhogen van drempels. Juist omdat medewerkers die samen een groep leiden ook niet de gehele tijd tegelijk in dezelfde ruimte zijn.

In verband met veiligheid in de slaapruijnte staat altijd de babyfoon met camera aan, ook als er maar 1 medewerker op de groep staat. Tevens wordt er regelmatig in de slaapkamer gekeken. Dit i.v.m. meerdere veiligheidsaspecten. Het draagt bij aan het omwerpen van drempels.

De locatiemanager komt op onverwachte momenten op de groepen. Zij houdt letterlijk een oogje in het zeil maar stimuleert de teamleden onderling dat ook te doen. Tevens stimuleert zij de samenwerking en de open sfeer door hier zelf een voorbeeld in te zijn. Tijdens overlegmomenten wordt hier ook aandacht aan besteed.

De locatiemanager is alert op situaties die speciale aandacht vragen. Bijvoorbeeld of er momenten zijn waarop er wel sprake is van voorspelbaar lang alleen op de groep staan van een medewerker. Zij overweegt dan maatregelen om de drempel voor ongewenste situaties te voorkomen.

Ruilen van dagen

Onbeperkt ruilen van dagen is een service, maar helaas geen recht! In principe komen kinderen op vaste dagen naar de kinderopvang en buitenschoolse opvang. Dit komt de stabiliteit van de groepen, het zich veilig voelen van de kinderen en daarmee de pedagogische kwaliteit van onze opvang ten goede. Maar het kan voorkomen dat u wegens omstandigheden een dagje van opvang wilt ruilen.

Uiteraard is dit bij ons mogelijk. Wij kennen geen beperking van het aantal ruildagen. Ruilen van dagen kent echter wel andere beperkingen. Het is namelijk niet altijd mogelijk te ruilen van dag in verband met de maximale groepsgrootte en het aantal leidsters dat ingezet is. Er gelden niet alleen wettelijke regels voor de groepsgrootte, maar ook voor de leeftijden binnen de groep. En dat houdt weer verband met het aantal in te zetten leidsters. Ook de leeftijd van uw kind kan dus ruilen onmogelijk maken.

Uiteraard begrijpen wij uw teleurstelling volkomen als een gewenste ruil geen doorgang kan vinden. Wij houden ons echter strikt aan de wettelijke kwaliteitseisen om goede opvang te kunnen waarborgen die voor uw kind veilig en vertrouwd is. Uit het bovenstaande volgen onze volgende afspraken en regels omtrent ruilen:

- Een ruildag moet binnen twee werkweken geruild zijn;
- Als uw kind ziek is op de ruildag, dan vervalt de ruildag. Deze kunt u niet meer inzetten op een later moment;
- Nadat een ruildag is goedgekeurd, kan deze niet meer terug geruild worden;
- Als uw opvangdag op een nationale feestdag valt of een studiedag, is het niet mogelijk deze dag voor een andere dag te ruilen;
- Een korte dag op de BSO kan niet geruild worden voor een lange dag;
- Ruilen kan alleen als de groepsbezetting het toelaat; we kunnen helaas geen extra pedagogisch medewerkers inzetten;
- Uw kind kan op een andere groep geplaatst worden; we zullen daarvoor uw schriftelijke toestemming vragen, zoals dat wettelijk is bepaald;
- Ruildagen zijn gebonden aan een individueel kind en kunnen niet ingezet worden voor broertjes of zusjes;

Afname extra dagdelen

Het kan zijn dat ouders incidenteel een extra dag(deel) willen afnemen welke buiten de vaste contacturen valt. Dit is mogelijk wanneer de maximale stamgroeps grootte/ basisgroeps grootte evenals het aantal pedagogisch medewerkers gehandhaafd blijft (BKR). Deze incidentele opvangdag vindt in principe binnen de eigen stamgroep/basisgroep van het kind plaats. Wij zijn van mening dat geborgenheid en gevoel van veiligheid voor het kind en voor de stamgroep/basisgroep als geheel voorop staan. Als dit niet lukt, vragen wij vooraf eerst schriftelijk toestemming aan de ouders om het kind op de extra dag op een andere groep te plaatsen.

Voor afname van extra dagdelen wordt het normale uurtarief gerekend.

De Ruimte

Wij zorgen voor een uitdagende omgeving waarin kinderen veel kunnen ontdekken. Er zijn ruimtes waar ze heerlijk kunnen relaxen, computeren, tv kijken, knutselen etc, zowel samen als apart.

Buitenruimte

Buiten spelen kan op het terrein van de opvang. Onze speelruimte biedt de mogelijkheden tot rennen, fietsen, klimmen, voetballen etc. we proberen dagelijks met de kinderen naar buiten te gaan mits het weer het toe laat.

Ziekte van het kind

Als regel geldt dat een ziek kind de BSO niet kan bezoeken, daar wij daar niet voldoende voor zijn toegerust. Bij een onschuldige verkoudheid, kan het kind de BSO normaal bezoeken.

Als het kind koorts heeft, 38,5 graden of hoger, dan wil het alleen maar thuis in zijn / haar eigen vertrouwde omgeving zijn. Er worden geen speciale maatregelen genomen tegen het voorkomen van met name waterpokken en verkoudheden.

Informatie naar de ouders/verzorgers

De ouders worden in een intake gesprek uitvoerig op de hoogte gebracht van de gang van zaken binnen de BSO. Tevens ontvangen zij een informatieboekje, waarin zij worden geïnformeerd over bijv. de haal- en brengtijden en hoe één en ander geregeld is op ons BSO.

De leid(st)ers leveren een belangrijke bijdrage aan de opvoeding, maar de ouders/verzorgers zijn de belangrijkste opvoeders en blijven eindverantwoordelijk. Als het goed is, vullen ouders/verzorgers en leid(st)er elkaar aan. Goede communicatie is hiervoor van groot belang, zowel vanuit de ouders/verzorgers betreffende de thuissituatie, als naar de ouders/ verzorgers toe door de leid(st)ers.

Vervoer van en naar school

De kinderen worden van- en naar school gebracht en gehaald door middel van eigen vervoer. Wij beschikken over eigen personenauto's voorzien van allen veiligheidsvoorschriften. De kinderen worden vervoerd door eigen personeel, de wettelijke regel welke gelden voor het vervoer van personen.

Bijzondere activiteiten

Allerlei activiteiten met de kinderen hebben betrekking op de seizoenswisselingen tijdens een jaar. Winter, lente, zomer en herfst komen door het jaar heen aan bod met spelletjes, liedjes en creatieve werkjes.

Ook aan de feestdagen wordt aandacht besteed. De verjaardagen van de kinderen en de leidsters worden gevierd. Ook is er aandacht voor traktaties in verband met de geboorte van een baby. Als wij op de hoogte zijn van de verjaardagen van de ouders wordt er ook op aanvraag samen met een leidster iets geknutseld. Bij vertrek van een kind wordt ook altijd uitgebreid stilgestaan.

Intern overleg

Iedere twee maanden wordt er een werkbijeenkomst gehouden, waarbij alle leid(st)ers aanwezig zijn. Elke werkbijeenkomst kent vaste onderwerpen, zoals:

- ◇ - Materiaal
- ◇ - Activiteiten
- ◇ - Problemen met ouders of kinderen
- ◇ - Problemen op de werkvloer
- ◇ - Pedagogisch beleid
- ◇ - Korte kindbijeenkomst

Oudercommissie

De oudercommissie behartigt de belangen van de ouders. De oudercommissie bestaat uit minimaal 3 ouders. Zij vergaderen minimaal vier keer per jaar.

Hierbij wordt het pedagogisch, algemeen en kwaliteitsbeleid besproken. Ook veiligheid, gezondheid en hygiëne komen aan bod.

Vragen / Opmerkingen

Mocht U nog vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van het Pedagogisch beleidsplan van Huize Hopsasa kunt U altijd contact met ons opnemen.

Telefoon: 0591 - 377 475 Mail: info@huizehopsasa.nl

Bijlage Observatieformulier

Observatielijst C voor kinderen tussen 4 en 12 jaar

Naam kind	
Geboortedatum	
Bij de Hopsasa sinds	
Aantal dagen per week bij Hopsasa	
Datum invullen:	

<i>Als het kind binnenkomt</i>	<i>ja</i>	<i>soms</i>	<i>nee</i>	<i>een beetje</i>
Het kind is blij mij te zien en groet mij bij het binnenkomen				
Hij/zij gaat direct aan het spelen of maakt plannen wat te doen				
Vertelt spontaan wat hij/zij heeft meegemaakt op school of thuis				
Het kind lijkt zich niet prettig te voelen, wil niets vertellen, vermijdt contact door zich terug te trekken of door 'rond te rennen'.				

<i>Eten en drinken</i>	<i>ja</i>	<i>soms</i>	<i>nee</i>	<i>een beetje</i>
Het kind eet lekker, geniet er van, is gezellig				
Hij/zij wil meestal niet eten of drinken, lust niet veel				

<i>Spelen alleen</i>	<i>ja</i>	<i>soms</i>	<i>nee</i>	<i>een beetje</i>
Het kind kan bij het spelen lekker veel energie kwijt. Het heeft veel fantasie. Je hoort hem/haar lachen, praten en een beetje ruzie hoort er bij.				
Zit niet altijd lekker in zijn/haar vel: hij/zij vraagt erg veel aandacht, klaagt over buik- of hoofdpijn, blijft in hoekje zitten of liggen. Het kind kan 'om niets' boos of verdrietig worden.				
Het kind kan goed zelf spelen, kiest speelgoed, heeft mij niet nodig om te kunnen spelen.				
Vindt het leuk om samen met mij spelletjes te doen. Zoekt makkelijk contact met mij als hij/zij hulp nodig heeft bij het spelen				
Gaat zijn/haar eigen gang, trekt zich terug, speelt steeds hetzelfde				
Weet goed wat hij/zij wel en niet kan, heeft zelfvertrouwen, is ondernemend en nieuwsgierig				
Vindt alles 'stom'; doet dan wat dwars. Komt meestal niet op gang, doet niet veel of steeds hetzelfde.				
Is graag buiten				

Spelen samen	<i>ja</i>	<i>soms</i>	<i>nee</i>	<i>een beetje</i>
Het kind speelt makkelijk samen met de andere kinderen, overlegt en doet veel samen				
Het kind zoekt wel eens ruzie of verstoort het spel van de andere kinderen				
Plaagt wel eens				
Het kind lost kleine ruzies en conflicten makkelijk zelf op, heeft mij er meestal niet bij nodig. laat zich niet snel uit het veld slaan. Kan zich goed staande houden				
Is druk, luidruchtig. Wil niets van mijn hulp weten, houdt zich niet altijd aan de regels en afspraken, zoekt wel eens ruzie				
Vindt het leuk om te helpen en nieuwe dingen te doen				

Ontspannen	<i>ja</i>	<i>soms</i>	<i>nee</i>	<i>een beetje</i>
Het kind heeft plezier in aanraken, knuffelen, kietelen, stoeien				
Voelt zich prettig, hangt lekker op de bank als het zo uitkomt				

Als het kind weer weggaat	<i>ja</i>	<i>soms</i>	<i>nee</i>	<i>een beetje</i>
Het kind ruimt spullen op, helpt mij				
Het kind neemt afscheid van mij en de anderen, hij/zij laat merken dat hij/zij het leuk vond.				
Het kind vertrekt zomaar, neemt geen afscheid van mij of van andere kinderen				

Taalontwikkeling	<i>ja</i>	<i>soms</i>	<i>nee</i>	<i>een beetje</i>
<i>Op dit moment kan het kind al:</i>				
kan goed duidelijk maken wat hij/zij wil/bedoelt met praten				
heeft belangstelling voor boeken, leest zelf				
vertelt veel en komt met grapjes				
kan ook conflicten en moeilijke situaties onder woorden brengen				
kan vertellen wat hij/zij voelt (boos, blij etc.)				

Eventuele bijzonderheden:

